

Polski Instytut Spraw Międzynarodowych
Biuro Analiz

BIULETYN

nr 3 (107) • 8 stycznia 2003 r. • © PIISM

nr egz. ~~PISM~~

Redakcja: Krzysztof Bałon, Sławomir Dębski (redaktor naczelny), Dorota Dołęgowska (redaktor techniczny),
Maciej Krzysztofowicz, Urszula Kurczewska, Wiesława Łach (sekretarz redakcji), Rafał Morawiec

---

Wybory prezydenckie na Litwie – konsekwencje dla litewskiej polityki zagranicznej

Adam Eberhardt

W wyborach prezydenckich na Litwie, których druga tura odbyła się 5 stycznia 2003 r., zwyciężył Rolandas Paksas. Dzięki skutecznej kampanii wyborczej uzyskał 55% głosów, niespodziewanie pokonując zdecydowanego faworyta, urzędującego prezydenta Valdasą Adamkusa. Na początku swojej kariery politycznej Rolandas Paksas związał się z konserwatystami Vytautasa Landsbergisa. W 1997 r. z ramienia tej partii został merem Wilna, a w maju 1999 r. objął stanowisko premiera. Pół roku później podał się do dymisji w proteście przeciwko planom sprzedaży udziałów państwowego koncernu naftowego Mazeikiu Nafta amerykańskiej spółce Williams International. Decyzja ta przysporzyła Paksasowi popularności w społeczeństwie. Po wyborach samorządowych (marzec 2000 r.) – już jako szef nowej partii o nazwie Związek Liberalistów – Paksas po raz drugi został merem Wilna, a po wyborach parlamentarnych (październik 2000 r.) ponownie objął funkcję premiera. W czerwcu 2001 r. doszło do kryzysu w koalicji rządzącej, w wyniku którego musiał ustąpić ze stanowiska szefa rządu. Po rozłamie w Związku Liberalistów, Paksas utworzył Litewską Partię Liberalno-Demokratyczną.

Zwycięstwo Paksasa w wyborach prezydenckich jest o tyle niespodziewane, iż w przedwyborczych sondażach ustępował on nie tylko Adamkusowi, lecz także przewodniczącemu parlamentu Arturašowi Paulauskasowi. Ostatecznie, w pierwszej turze wyborów Paksas zajął drugie miejsce (19,6%), wyraźnie ustępując dotychczasowemu prezydentowi (35,5%). W drugiej turze zdołał go już jednak pokonać, pomimo że Adamkus jako prezydent cieszył się dużym poparciem społecznym. Zaproszenie Litwy do NATO (także udana wizyta prezydenta USA George'a Busha w Wilnie w grudniu 2002 r.) oraz zakończenie negocjacji członkowskich z Unią Europejską były uznawane za jego sukces. Przed drugą turą wyborów, Adamkusa poparły niemal wszystkie główne siły polityczne kraju, począwszy od socjaldemokratów aż po konserwatystów.

Paksas zawdzięcza zwycięstwo sprawnej kampanii wyborczej, trafiającej w aktualne nastroje społeczne. Lider liberalnych-demokratów – przez krytyków oskarżany o skrajny populizm – głosił konieczność przeprowadzenia radykalnych zmian, które zlikwidują istniejące podziały między społeczeństwem a elitami politycznymi; obiecywał przywrócenie porządku, walkę z korupcją i przeciwdziałanie bezrobociu. Na korzyść Paksasa działała również różnica wieku (Adamkus jest starszy o 30 lat).

Agresywnie prowadzona kampania wyborcza Paksasa i formułowane wówczas przez niego obietnice wywołały spekulacje na temat konsekwencji, jakie jego prezydentura może nieść dla Republiki Litewskiej i jej polityki zagranicznej. Obawy te nie wydają się jednak uzasadnione zarówno ze względu na pragmatyzm i spore doświadczenie polityczne prezydenta-elekta, jak i ograniczenia wynikające z litewskiego systemu politycznego.

Litwa jest republiką o ustroju parlamentarnym, cechującym się zrównoważonymi uprawnieniami poszczególnych organów władzy państwowej. Główne pełnomocnictwa prezydenta dotyczą polityki zagranicznej. Zgodnie z konstytucją, prezydent reprezentuje Litwę na zewnątrz, „rozstrzyga ważniejsze problemy polityki zagranicznej i wraz z Rządem ją prowadzi”¹. W polityce wewnętrznej pełni rolę ponadpartyjnego arbitra w sporach między władzą ustawodawczą i wykonawczą. Jego uprawnienia są ograniczone, ale nie sprowadzają się jedynie do funkcji reprezentacyjnych – w przypadku uchwalenia wotum nieufności dla rządu, prezydent ma prawo rozwiązać parlament. Ponadto w procesie ustawodawczym przysługuje mu prawo weta ustaw przyjętych przez Sejm.

Wydaje się jednak, że pełnienie przez nowego prezydenta przypisanej mu konstytucyjnie roli czynnika stabilizującego układ polityczny będzie utrudnione. Paksas ma reputację polityka ambitnego i samodzielnego, z którym trudno zawrzeć i utrzymać kompromis. Temperament polityczny nowo wybranego prezydenta oraz jego skłonność do konfliktów różnią go od Adamkusa, który nie był kojarzony z żadnym stronnictwem politycznym. Paksas będzie zmuszony do nawiązania współpracy z socjaldemokratycznym premierem Algirdasem Brazauskasem (który, co warto podkreślić, jako jeden z niewielu liczących się litewskich polityków, przed drugą turą nie poparł Adamkusa).

W polityce zagranicznej Litwy nie należy oczekiwać poważniejszych zmian. Bezpośrednio po ogłoszeniu wyników wyborów prezydent-elekt oświadczył, iż jej priorytetem pozostanie integracja z Unią Europejską i NATO oraz utrzymanie dobrych stosunków z państwami ościennymi. Choć w czasie kampanii wyborczej krytykował swojego konkurenta za ustępstwa w negocjacjach z UE (w sprawie rolnictwa i zamknięcia elektrowni atomowej w Ignalinie), to po zwycięstwie wyraźnie złagodził retorykę i zapowiedział, że z pierwszą wizytą zagraniczną uda się do Brukseli, żeby „wyjaśnić kwestie wzbudzające obawy”. W związku z zakończeniem przez Litwę negocjacji akcesyjnych, trudno jednak oczekiwać zmian uzyskanych przez nią warunków członkostwa.

Należy się jednak spodziewać, że pozycja nowego prezydenta Litwy w kontaktach z państwami zachodnimi będzie słabsza niż jego poprzednika. Prezydent Adamkus, re-emigrant z USA, koncentrował swoją aktywność polityczną na stosunkach ze Stanami Zjednoczonymi i w mniejszym stopniu na kwestii integracji z UE. Ponieważ Paksas nie ma w tej dziedzinie atutów Adamkusa, można oczekiwać zmniejszenia aktywności prezydenta w relacjach Litwy w państwami zachodnimi.

Zmiana na stanowisku prezydenta Republiki Litewskiej nie powinna wpłynąć negatywnie na stosunki polsko-litewskie. Na pierwszej konferencji prasowej po ogłoszeniu wyniku wyborów Paksas określił wzajemne relacje jako doskonałe, wyraził uznanie dla wsparcia, którego Polska udzieliła Litwie w jej dążeniu do członkostwa w NATO i zadeklarował wolę rozszerzania kontaktów przedsiębiorców i społeczeństw obu państw. Dobrym prognozą dla przyszłości stosunków polsko-litewskich jest poparcie, jakie Paksas uzyskał od większości mieszkańców na Litwie Polaków. W rejonach sołecznickim i wileńskim, gdzie stanowią oni większość mieszkańców, Paksas zwyciężył w drugiej turze w sposób bezapelacyjny (odpowiednio 80,8% i 72,4% głosów). Prezydent-elekt dał się poznać jako polityk otwarty na współpracę z polską mniejszością. Gdy w 2000 r. był merem Wilna, a następnie sprawował funkcję premiera, polityczna reprezentacja Polaków mieszkających na Litwie po raz pierwszy współtworzyła koalicję rządową, zarówno w mieście, jak i na poziomie ogólnokrajowym. W drugim rządzie Paksasa mniejszość polska miała swojego wiceministra oświaty. Polska była także jednym z państw, które jako premier odwiedził w czasie swojej pierwszej podróży zagranicznej.

Już po wyborach, litewski prezydent-elekt wyraźnie podkreślił chęć nawiązania dobrych kontaktów z prezydentem RP. Deklaracja ta jest bardzo cenna szczególnie w

¹ Konstytucja Republiki Litewskiej, art. 84, punkt 1.

kontekście wydarzeń z kampanii wyborczej. Wówczas to, na dwa dni przed drugą turą, z wizytą do Warszawy przybył Adamkus (walczący w ten sposób o głosy mniejszości polskiej), któremu polski prezydent życzył sukcesu wyborczego. Zdarzenie to nie powinno jednak mieć większego wpływu na stosunki polsko-litewskie, bowiem naturalnym elementem zbliżenia obu państw i podstawą współpracy ich prezydentów jest zbieżność głównych celów polityki zagranicznej.

Prezydent Paksas wiele uwagi będzie poświęcać stosunkom z Federacją Rosyjską, które – jak już zapowiedział – wymagają intensyfikacji głównie na płaszczyźnie współpracy gospodarczej. Kontakty rosyjsko-litewskie rozwijają się generalnie dobrze, czym różnią się od relacji Rosji z Łotwą i Estonią (jest to o tyle łatwiejsze, że na Litwie rosyjskojęzyczna mniejszość nie jest tak liczna, jak w pozostałych republikach bałtyckich). Litwie i Rosji udało się rozwiązać w 2002 r. kwestię rosyjskiego tranzytu do Obwodu Kaliningradzkiego, będącą dotychczas głównym punktem spornym we wzajemnych stosunkach, co tworzy korzystną sytuację dla nowego prezydenta.

Trudne do zweryfikowania są zarzuty części litewskiej klasy politycznej (m.in. lidera konserwatystów V. Landsbergisa) kierowane pod adresem Paksasa, że może on być wspierany przez kapitał rosyjski. Mają o tym świadczyć niejasności, które wyszły na jaw w związku z finansowaniem niezwykle efektownej kampanii wyborczej. Również spór o prywatyzację koncernu naftowego Mazeikiu Nafta z 1999 r. rodził spekulacje odnośnie popierania przez Paksasa interesów rosyjskiego Łukoilu. Powiązania te nie zostały jednak wykazane, a pojawianie się tego typu zarzutów w okresie kampanii wyborczej nie dodaje im wiarygodności.

Niespodziewany sukces wyborczy Paksasa był możliwy dzięki skoncentrowaniu kampanii wyborczej na problemach gospodarczych i społecznych Litwy oraz na unikaniu problematyki międzynarodowej, w której istnieje ogólny konsensus. Porażki Valdasa Adamkusa, głęboko zaangażowanego w integrację ze strukturami zachodnimi i wyraźnie dążącego do wzmocnienia strategicznego partnerstwa z Polską, nie należy więc interpretować jako odejścia Republiki Litewskiej od dotychczasowych pryncypiów polityki zagranicznej. Wraz z przyjściem do władzy Paksasa, zmieni się jednak charakter litewskiej prezydentury – głowa państwa będzie w większym stopniu angażowała się w politykę wewnętrzną, zapewne kosztem aktywności w stosunkach międzynarodowych.

OGŁOSZENIA

ЕВРОПА

ЖУРНАЛ ПОЛЬСКОГО ИНСТИТУТА МЕЖДУНАРОДНЫХ ДЕЛ

ISSN 1643-0360

ТОМ 2

№ 4 (5) 2002

280 С.

Содержание

Рышард Стемпловски

Коалиция культур в мировой системе

Джон Р. Онил, Брюс Рассетт

Подтверждает ли «война против терроризма» тезис о «столкновении цивилизаций?» Анализ некоторых свидетельств

Артем Трескин

Россия и Европа: что изменилось после 11 сентября 2001 года?

Патрик Зильтенер

Результаты интеграции рынка ЕС – перспективы экономической теории и реальность

Тим Шармэн

После расширения: новые уроки повой Европы

Игорь Гужва, Роман Манекин

Еще одна Россия

Тадеуш Копысь

Из истории венгерского федерализма (Оскар Яси и его концепция федерального переустройства придунайского региона Европы)

Марек Корнат

У истоков советологических и востоковедческих исследований в Польше (1919-1939) Основные исследовательские центры

РЕЦЕНЗИИ

Артур Градзюк

Roger Strange, Jim Slater, Corrado Molteni (eds.), *The European Union and ASEAN: Trade and Investment Issues*

Валерий Мильдон

Мариан Брода, *Проблемы с Леонтьевым*

Рафал Моравец

Petr Kopecký, *Parliaments in the Czech and Slovak Republics. Party Competition and Parliamentary Institutionalization*

Малгожата Квятковска

Artur Domosławski, *Świat nie na sprzedaż. Rozmowy o globalizacji i kontestacji*

**Sprzedaż i prenumerata w Instytucie
oraz w Głównej Księgarni Naukowej
Im. B. Prusa, Krakowskie Przedmieście 7, Warszawa**